

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

OPERA 1946 – 1947

J. Offenbach
Hoffmannove pripovedke

3

Vsebina:

Hoffmannove pripovedke

Offenbach

Vsebina opere

Turneja sindikalne podružnice

SNG po Slovenskem Primorju

J. OFFENBACH

Hoffmannove pripovedke

Opera v treh dejanjih s prologom in epilogom, po drami
J. Barbierja in M. Carreja, prevedel Niko Stritof

Dirigent: D. Zebre

Režiser: H. Leskovšek

Olimpija	M. Malnaričeva, N. Stritarjeva
Giulietta	V. Bukovčeva
Antonija	M. Polajnarjeva
Andreas	
Cochenille }	S. Banovec, F. Kobal
Pitichinaccio }	
Franc	
Lindorf	
Coppelius }	F. Lupša, A. Orel
Dapertutto }	
Mirakel	
Nikolaj	B. Stritarjeva
Glas matere	E. Karlovčeva
Hoffmann	R. Francl, J. Lipušček
Spalanzani	S. Strukelj
Natanael	M. Brajnik
Crespel	L. Korošek
Luther	M. Škabar
Herman	S. Smerkolj
Schlemihl	I. Anžlovar, F. Langus

Študentje, gostje in slugе

Prolog in epilog: V Lutrovi pivnici. I. dejanje: V Spalanzanijevem fizikalnem kabinetu. H. dejanje: V Giuliettini palači. III. dejanje: V Crespolovi hiši

Vodja zhora: J. Hanc — Koreograf: P. Golovin — Scenograf: A. Gerlovičeva — Osnutki kostumov: D. Kačerjeva

• Cena Gledališkega lista din 6.—

Lastnik in izdajatelj: Uprava Slovenskega Narodnega gledališča v Ljubljani. Predstavniki: Pavel Golia, Urednik: Smiljan Samec. Tiskarna Slovenija. — Vsi v Ljubljani.

GLEDALIŠKI LIST

SLOVENSKEGA NARODNEGA GLEDALIŠČA V LJUBLJANI

1946-47

OPERA

Štev. 3

HOFFMANNOVE PRIPOVEDKE

»Hoffmannove pripovedke« so eno najbolj nenavadnih in fantastičnih del opernega repertoarja. Spretno je v njih pomešana resničnost s fantastiko, verjetnost z utvaro, človek s prikaznijo in demonom. Čudovit čar, privid in neverjetnost preveva besedilo in glasbo. Jacques Offenbach, ki je bil dolgo po krivici zapostavljen kot komponist operet, je tu dosegel vrhunec svoje ustvarjalne sposobnosti. Njegova življenjska želja je bila, da bi napisal resno opero, zato je dolgo iskal primerne snovi, ki bi mu omogočila v polni meri razviti vse možnosti glasbene karakterizacije, katere je često že prav določno kazal v svojih uspeh in duhovitih operetah, a le v smislu humorja in persiflaže. To je našel šele proti koncu svojega življenja, čeprav je bilo odrsko delo, ki je njegovi operi podlaga, takrat staro že nekaj desetletij. Ni mu bilo dano, da bi doživel uprizoritev in uspeh tega svojega poslednjega dela, ki ga je pripravljala pariška Opera Comique.

Ker je čutil, da se mu bliža smrt, je prigovarjal opernemu ravnatelju, naj pospeši uprizoritev, toda komplicirane dekoracije so premiero odložile za nekaj mesecev. Težko bolan in skoraj že na smrtni postelji se je Offenbach jeseni l. 1880. dal pripeljati v gledališče in prisostvoval skušnjam — tako zelo mu je bila ta opera pri srcu. »Hoffmannove pripovedke« so njegovo najzrelejšo, najgloblje in najpopolnejše delo ter je z njim pred občinstvom, kritiki in samim seboj dokazal, da je zmožen več, kakor samo vedre in vesele glasbe. Poleg tega so mu »Hoffmannove pripovedke« obetale in po smrti prinesle zadoščenje, da je prodril v Opera Comique, ki je bila dotlej njegovim delom zaprta. Smatrali so jih vsa za spevoigre in operete, dasi so bile vmes tudi komične opere.

»Hoffmannove pripovedke« so po Offenbachovi smrti ostale le v klavirskem izvlečku. Instrumentacijo je na skladateljevo željo izvršil njegov prijatelj M. Guiraud (komponist recitativov v »Carmen«) po avtorjevih zapiskih in opazkah. V pariški uprizoritvi so

Režiser Hinko Leskovšek

črtali celo drugo dejanje (Giulietto), češ da je neučinkovito in težko razumljivo. Niso se pa hoteli odreči sloviti barkaroli in so jo predstavili v tretje dejanje. Pri kasnejših uprizoritvah je imelo vsako gledališče svoje posebnosti v sceni in tekstu, izpuščali so osebe, ki so se zdele premalo razumljive itd. K tej zmedbi je pripomogla okolnost, da je Offenbach zapustil številne varijante v uglasbitvi in da ni bilo enotnega avtentičnega klavirskega izvlečka. Mnogo kasneje je šele na podlagi proučevanja komponistove zapuščine in izbire varijant, ki so najbolj ustrezale namenom skladatelja in libretista, dobila opera svojo sedanjo končno obliko.

Libreto je povzet po treh fantastičnih novelah E. Th. A. Hoffmanna, ki sta jih Francoza Carré in Barbier spojila v dramo in ji postavila za glavnega junaka pisatelja samega, ki pripoveduje v študentovski družini svoje ljubezenske doživljaje. Zamenjala sta tudi nekaj oseb ter dodala prolog in epilog, ki sta ga napisala v Hoffmannovem duhu. Princip borbe dobrega z demonom je tu izražen na nenavaden, bizaren način: Hoffmanna zasleduje v njegovih ljubezenskih zgodbah isto demonsko bitje z licem raznih oseb. V prologu in epilogu je to Lindorf, v treh dejanjih pa po vrsti Coppelius, Dapertutto, doktor Mirakel. Lika Lindorfa in Mirakla sta libretista iznašla in dodala sama, vendar tako v Hoffmannovem stilu, da se spajata z ostalima dvema povsem v enoten dojem, zato je razumljivo, da mora vse štiri like predstavljati isti pevec. Prav tako prevzame navadno ista pevka vse štiri ženske vloge (Olimpia,

R. Francel kot Hoffmann in V. Bukovčeva kot Giulietta

Foto: S. Zalokar

Giulietta, Antonia, Stella), ki predstavljajo epizode Hoffmannove izjalovljene in izgubljene ljubezni.

Med prologom in epilogom se vrstijo tri pisane slike, ki so gledalcu brez poznanja originalnih novel res nekoliko težko razumljive. K temu zlasti prispeva pomanjkanje notranje zveze med posameznimi dejanji, ki se vrstijo nevezano, kakor jih pač Hoffmann pripoveduje. Tudi je fantastika ponekod brez utemeljitve. Vendar obdaja Offenbachova glasba mračno vsebino s tako nežnim in peštrim pajčolanom, da dobimo vtis živega kalejdskopa.

Glasbeno povezavo vseh slik predstavlja motiv demonskega bitja, ki vseskozi zasleduje Hoffmanna. Ritmično pregnanten tema je v svoji mračni odločnosti izredno značilen.

V prologu se menjava svežina študentovskih zborov s Hoffmannovimi sanjarijami. Pri tem naj omenimo, da je v sedanjem prevodu Nika Štritofa Hoffmannova pesem o pritlikavcu Kleinzacku nadomeščena s študentovsko pesmijo o dominusu. Razlog za to je, da je pri nas pravljica o tem pritlikavcu neznana in se vrhu tega besedne igre ne dajo prevesti. Zbor študentov ponavlja latinske rime v pesmi. Po nekaj verzih se izgubi Hoffmann v sanjarenje in opeva svojo ljubezen — toda vse je zavito v kopreno neresničnosti in prividov, kakor da bi vinsko vzdušje zakrilo pogled in zmedlo misel.

Zadnji zamišljeni in mehki zbor študentov še pojača to mračno razpoloženje, od koder zazvenijo svetlo le zadnje Hoffmannove besede, ki uvedejo prvo dejanje: »Moja prva ljubezen bila je Olimpija.«

Drugo dejanje ima več mikavnih glasbenih točk. Tu je Hoffmannova romanca, Nikolajeva vesela pesem, za katero nastopi mračni Coppelijev tema, nato koloraturna arija avtomata Olimpije, kjer je dobro karakteriziran togi, brezdušni značaj lutke.

Sledi Hoffmannova izjava ljubezni ter vedno hitrejši vrvež plesa.

Drugo dejanje začenja slovita barkarola (ki so jo, žal, vrtljaki, lajne in klavirski začetniki v slabem smislu popularizirali). Vendar je globoko občutena, izpolnjena s hrepenenjem in neodoljivim čarom noči in ljubezni. Posebno mikavnost ji daje spajanje dveh ženskih glasov. Po Hoffmannovi pesmi kmalu zazveni motiv zlobnega duha Dapertutta, ki ima tu svojo veliko arijo o zrcalu. V tej ariji je krasno karakteriziran njegov nadnaravni, mračno demonski značaj. V duetu Giuliette in Hoffmanna je obsežena vsa naslada in razkošje zapeljive beneške noči. Med skrivnostnimi tremoli violin izvabi lepa kurtizana Hoffmannovo zrealno sliko ter med odmevi barkarole izgine kot mamljiv privid. Pravo nasprotje bohotnemu, zapeljivemu ozračju druge slike predstavlja tretja slika s svojim težkim, mračnim vzdušjem, z otožnim hrepenenjem v pesmi in duetu Hoffmanna in Antonije ter s satansko, pogubonosno veličino doktorja Mirakla Primer, kako zna Offenbach v nekaj taktih izraziti osnovno razpoloženje cele slike je pričetek Antonijine romance, kjer enostavno in jasno označi ganljivo otožnost preproste duše.

Zdi se, kot da tu komponist že čuti svoj bližnji konec in da se s trudnim in otožnim smehljajem ozira nazaj na svoje delo.

Pojavi se doktor Mirakel, ki zrasedo demonske veličine, prerase vse ostale osebe ter s svojimi blestečimi in rožljajočimi stekleničicami ob grozljivem ritmu orkestra plahuta po odru kakor zlovešč skovir. Visoki akordi violin grozljivo slikajo njegovo zaklinjanje skoraj že nezavestne Antonije. Do viška prikipi njegov satanizem v tercetu z Antonijo in pojočo sliko matere. Materina vabljava melodija, ki z neodoljivo in grozljivo silo privlači Antonijo, je med največjimi biseri vse opere. V tem tercetu je komponist z mojstrsko glasbo podprl in raztolmačil pošastno in fantastično dogajanje na odru.

Antonija umre ob zvoku svoje globoko otožne ljubezenske melodijske, obupni Hoffmannov vzklik: Antonija! — — in glasba preide v topli E-dur: Antonijina duša je našla svoj mir.

M. Malnaričeva kot Olimpija

Foto: S. Zalokar

Kratki epilog konča z refrenom pesmi iz uvoda. V francoskem originalu pa je še prizor z muzo, ki reši Hoffmanna neugnanih strasti in ga posveti poeziji.

Kakor Hoffmanna, je tudi Hoffmannove pripovedke zasledovala zla usoda, kljub velikemu uspehu pri prvi predstavi. Premiera v Parizu je bila 10. februarja 1881 in še istega leta je sledila uprizoritev na Dunaju. Tudi ta je dosegla izreden uspeh. Med drugo predstavo pa se je pripetila strašna nesreča, ki je zakrivila stotine žrtev. Dunajski Ringtheater je popolnoma pogorel. S spominom te katastrofe se je tako zvezal spomin na »Hoffmannove pripovedke«, da dve desetletji niso več prišle na oder. Vraža o pogubonosni operi je bila tako živa, da je nekateri pevci sploh niso hoteli študirati in izvajati. Končno jo je z velikim uspehom obnovil leta 1902. ravnatelj dunajske opere Gustav Mahler, na kar je ta svojevrstna in kvalitetna opera šele nastopila svojo zmagovito pot po opernih odrih.

D. P.

OFFENBACH

Skladatelj je bil nemškega rodu, toda naturaliziran Francoz. Rodil se je leta 1819. v Kölnu. Že v mladih letih je prišel v Pariz, kjer je dovršil konservatorij ter dobil mesto v orkestru Opera Co-

**M. Polajnarjeva kot Antonija
in A. Orel kot Dapertutto**

Foto: S. Zalokar

mique. Nastopal je tudi na samostojnih koncertih kot čelist. Po neuspeli turneji po Nemčiji je dobil mesto kapelnika v Theatre Français, nakar se je začel naglo uveljavljati kot skladatelj in dirigent. Pozneje se je preselil v pariški Theatre Compté, kjer je deloval nepretrgoma 11 let. Tu je bila uprizorjena večina njegovih del, ki jih je pisal z veliko lahkoto. Leta 1858. je napisal »Orfeja v podzemlju«, ki so ga z velikim uspehom izvajali 300 krat. To delo je prodrlo tudi preko francoskih mej ter se je ohranilo do danes. Ravno tako je žel uspehe s svojo naslednjo duhovito persiflažo »Lepa Helena«. Nekaj let po teh uspehih je odložil službo gledališkega ravnatelja ter se je posvetil izključno komponiranju. Hoffmannove pripovedke je komponiral z veseljem in zanosom, toda pet mesecev pred prvo uprizoritvijo je umrl (5. oktobra 1880). Skupno je Offenbach napisal 102 oderski deli. Med operetami sta najznamenitejši že imenovani »Orfej v podzemlju« in »Lepa Helena«, poleg njih še »Pariško življenje«, »Madame Favart«, »Genovefa Brabant«. Njegove opere so: »Barcouf«, »Renske vile« in »Hoffmannove pripovedke«.

V. Bukovčeva in A. Orel
kot Mirakel v beneški sceni
»Hoffmannovih pripovedk«

Foto: S. Zalokar

VSEBINA OPERE

Pr o l o g. Luthrova pivnica. Tajinstveni mestni svetnik Lindorf izvabi od Andreja pismo, ki ga je pisala pevka Stella Hoffmannu in kjer mu pošilja ključ svoje sobe. Ker je Lindorf sam vanjo zaljubljen, pismo obdrži. V tem vstopi Hoffmann, ki prihaja iz gledališča, kjer je pravkar pela Stella donno Anno v »Don Juanu«. Družina študentov začne piti. Hoffmann poje veselo študentsko pesem in prične po nekaj kiticah sanjariti o svoji ljubezni. Ko opazi Lindorfa v kotu sobe, pove družbi, da ga ta vedno zasleduje in da mu vedno prinaša nesrečo v ljubezni. Nato prične pripovedovati svoje ljubezenske dogodivščine.

Prvo dejanje. Spalanzanijev fizikalni kabinet. Spalanzani je sestavil lutko, katero izdaja za svojo hčer Olimpijo. Pri tem mu je pomagal Coppelius s svojimi čarovniškimi sposobnostmi in je avtomatu — lutki — napravil oči. Hoffmann se v lutko zaljubi, dasi se mu prijatelj Nikolaj roga. Vstopi Coppelius in proda Hoff-

mannu očala, skozi katera vidi vse rožnato. Coppelius nato odstopi Spalanzaniju vse izumiteljske pravice. Ta predstavlja vsem gostom Olimpijo kot svojo hčer. Lutka zapoje arijo, pri čemer jo Spalanzani večkrat navije kakor uro. Hoffmann razodene Olimpiji svojo ljubezen, pleše z njo vedno hitreje, dokler se onemogel ne zgrudi. Tudi mehanizem lutke se ustavi. V tem vstopi besni Coppelius, ki ga je Spalanzani prevaril z ničvredno menico. Iz maščevanja razbije lutko in sedaj šele Hoffmann spozna svojo zablodo.

Drugo dejanje. Beneška noč pri Julietti. Njen mož je Peter Schlemihl, človek brez sence. Hoffmann se vanjo zaljubi, prijatelj Nikolaj ga zopet svari. Skrivnostni Dapertutto pregovori Giulietto, naj odvzame Hoffmannu zrcalno sliko, tako kot je že prej prinesla Dapertuttu Schlemihlovo senco. Giulietta obljubi Hoffmannu ključ svoje sobe, katerega naj odvzame Schlemihlu. Med Hoffmannom in Schlemihlom pride do dvoboja. Schlemihl pade, Nikolaj in Hoffmann zbežita. V zadnjem trenutku še ugleda Hoffmann Giulietto, kako odhaja v objemu drugega.

Tretje dejanje. Soba pri svetniku Crespelu, čigar hči Antonija, nekdaj slavna pevka, ne sme več peti, ker je bolna. Vstopi Hoffmann z Nikolajem in se ob srečanju z Antonijo zaljubi v otožno in nedolžno dekle. Pojavi se tajinstveni dr. Mirakel, ki pa ga Crespel ne pusti v sobo. Sedaj tudi Hoffmann prosi Antonijo, naj več ne poje, kar mu ona tudi obljubi. Dr. Mirakel pa se znova pojavi, igra na svoje vražje gosli ter oživi sliko Antonijine matere na steni. Slika z neodoljivo močjo kliče Antonijo k sebi. Tako doktorju uspe, da pripravi Antonijo do petja. Antonija poje in se zgrudi mrtva. Ob njej klečita Hoffmann in obupani oče.

Epilog. Zopet v Luthrovi kleti. Študentje so z zanimanjem poslušali Hoffmannovo pripovedovanje. Hoffmann je že močno vinjen, ko vstopi Lindorf s pevko Stello in ji pokaže onemoglega Hoffmanna. Stella odide z Lindorfom in študentje še enkrat zapojejo svojo pesem.

TURNEJA SINDIKALNE PODRUŽNICE SNG PO SLOVENSKEM PRIMORJU

V času gledaliških počitnic je v dneh od 20. julija do 11. avgusta t. l. sindikalna podružnica ZPDNJ pri Slov. narodnem gledališču priredila s skupino opernih članov turnejo po Slovenskem Primorju. Kljub napornemu delu vsega članstva v teku prejšnje sezone in navzlic potrebi po počitniškem oddihu so del solistov, baleta in moški zbor Opere dobro razumeli pomen in važnost takega obiska primorskemu ljudstvu in se v polni meri odzvali pozivu sindikalnega odbora.

Tako se je turneje udeležilo 45 članov podružnice, in sicer: 23 članov moškega zbora z zborovodjem J. Hancem, 8 članov baleta, 6 pevcev solistov, 2 dirigenta (kot klavirska spremljevalca), recitator in napovedovalec, ki so vsi odpotovali iz Ljubljane v jutru dne 22. julija pod vodstvom predsednika in tajnika podružnice. Moški zbor je za to turnejo naštudiral s prostovoljnimi delom v svojem prostem času vrsto partizanskih, narodnih in umetnih pesmi, balet je uvečbal nekaj krajših plesnih točk, solisti pa so nastopali s koncertnimi spevi, opernimi arijami in dueti. Kako resno se je prijavljeno članstvo zavedalo svoje naloge, je dokaz n. pr. napor opernega zbora, ki je kot nekoncertno telo samo v pripravo sporeda žrtvoval za študij nad dva meseca po eno uro na dan. To zavednost in pripravljenost opernega članstva je treba vsekakor pozdraviti, zlasti še ob razmeroma kratkem času, ki je bil na razpolago za pripravo. V primeri s kratkim rokom in obširnimi programom, je treba tudi poudariti dokaj lepi, doseženi uspeh, ki ga je v tej obliki in na tem polju zaznamovalo slovensko gledališče prvič od svojega obstoja. Dasi tako delo ni v bistvu odrske umetnosti, je želelo članstvo sindikalne podružnice SNG ponesti vsaj odsev svojih pravih umetniških naporov tistim krajem in ljudem, ki jim sicer ni dano uživati resnične operne tvorbe. Da je to stremljenje članstva ljubljanske Opere znalo primorsko ljudstvo pravilno oceniti, je izpričal že nad vse topli in iskreni sprejem, ki ga je skupina doživela v vsakem kraju in vasi Slovenskega Primorja.

Že ob svojem prvem nastopu v Idriji je bila skupina sprejeta s tako burnim navdušenjem in hvaležnostjo, kakor ju sicer Opera v Ljubljani doživi komaj mogoče z najuspelejšo operno uprizoritvijo v sezoni. Koncertu je prisostvovalo nad 2000 ljudi. Po končanem sporedu devetnajstih točk so se skupini prisrčno zahvalili zastopniki prebivalstva in obdarovali nastopajoče s cvetjem.

Po koncertu v Idriji so sledili slični nastopi še v Tolminu, Čepovanu, Kalu, Grgarju, Šempasu, Ajdovščini, Mančah, Senožečah, Po-

stojni, St. Petru, Šapjanah, Ostrožnem brdu, Ilirski Bistrici, Herpeljah, Dekanah, Portorožu, Izoli, Šečergi in Prestranku. Vsega skupaj je skupina v pičlih treh tednih imela 23 nastopov, včasih tudi po dva na dan. Našim pevcem je primorsko ljudstvo povsod priredilo najbolj navdušene sprejeme, vrstili so se pozdravni in zahvalni govori, ki so najlepše vrednotili pravi pomen tega obiska. V imenu skupine in odbora sindikalne podružnice je vselej govoril predsednik tov. Ivo Anžlovar, ki je tolmačil želje vseh kulturnih delavcev in LR Slovenije primorskemu ljudstvu za njegovo bodočnost in končno združitev z FLR Jugoslavijo. V priznanje uspeha svojih nastopov so bili pevci povsod obdarovani z obilnim cvetjem.

Pred slovesom in povratkom skupine iz Slovenskega Primorja so se ob koncu turneje zbrale v Portorožu delegacije vseh krajev, kjer je skupina nastopila, in so v prisrčni slovesnosti izročile zastopnikom ljubljanskih gledaliških umetnikov številne, simbolične spominske darove. Člani skupine so bili nad tolikšno pozornostjo primorskega ljudstva globoko ganjeni in so obljubili, da to nikakor ne bo njihov zadnji obisk. Sklenili so, da se bodo za bodočo turnejo še vse bolj pripravili in da bodo prihodnjic prišli v Slovensko Primorje po možnosti že s celotnim opernim delom. Na ta način bodo šele lahko pokazali pravo višino slovenske Opere in njene umetnosti tistemu Primorju, ki ga je dolgoletno suženjstvo zavrlo v njegovi kulturni in prosvetni rasti.

To je častni dolg slovenske Opere in gledališča primorskemu ljudstvu!